

SANTRAUKA. Demokratinėse santvarkose pagrindines gaires nustato ne elitas, bet eiliniai piliečiai. Daugelis visuomenę skaldančių klausimų yra filosofinio pobūdžio ir juos spręsti reikia su piliečiais, turinčiais filosofinį išsilavinimą. Piliečiams specialybės neužtenka: kuo plačiau piliečiai išsilavinę, tuo geriau.

RAKTAŽODŽIAI: filosofija, humanitariniai mokslai, specializacija, universitetas, išsilavinimas, demokratija, lietuvių tauta.

Jeigu man prisireiktų rengti universitetų reitingus, nerinkčiau statistikos apie tai, kiek koks nors dėstytojas prestižiniuose žurnaluose yra paskelbęs straipsnių, bet sėdėčiau, tarkim, universiteto valgykloje ir klausyčiausi besišnekančių studentų. Jeigu man tektų parinkti naujai steigiamam universitetui tinkamiausią vietą, ieškočiau tokios netoli tylių, jaukių, be triukšmingos muzikos ir televizorių, aludžių, gundančių studentus užsukti, pasėdėti, pajuokauti, pasikalbėti. Primenu, kad filosofas Imanuelis Kantas studentus auklėdamas aiškino, kiek svarbu draugų būryje, gurkšnojant vyną, sąmojingai šnekučiuotis. Pasak jo, pokyliai prie vyno yra svarbi priemonė brandinant moraliai tvirtą asmenybę. Iš savo pusės pridėčiau, ir gyvą, plačių bei kartu gilių interesų. Tiesa, jis alaus ir degtinės nevertino – jie tik migdo, o vynas skatina šmaikščiai, linksmi kalbėtis. Aplink stalą skrajotų dienos problemas nušviečiantys anekdotai, posakiai. Ir jeigu kas nors palenkęs vieną kitą taurelę per daug nusikalbėtų, puotos dalyviai privalėtų nesišaiptyti ir apie tai kitiems nepasakoti. O dėl alaus, manau, jis klydo. Vynas nevienintelis „socialinis svaigalas“. Tačiau Kantas neklydo dėl bendravimo svarbos ugdymo procese ir ne vien studentų, bet ir pensininkų.

Aišku, kalbos kalboms nelygios. Svarbus jų turinys. Štai po paskaitos laiptais leidžiasi besikalbantys studentai. Vieni aimanuoja: profesorius manęs nemėgsta, rašys trejetą, ir ko jis nori, nes per sunku; kiti – ne viską supratau, eikime kur nors prisėsti ir pasikalbėti. Perfrazuodamas sakyčiau: kur vyrauja pirmo pobūdžio kalbos – studentai prasti ir menkas universitetas, kur antrojo – geri studentai ir universitetas

geras, ne vien rengiantis amatininkus, bet ir asmenybes ugdantis. O puikiausiame universitete studentai sunkiai suprantamą tekstą mielai skaitytų keliolika kartų ir su draugais jį aiškintųsi, neaimanuodami, kad per sunku. Geri seminarai, paskaitos pasibaigtų kavinėse, aludėse. Universitetų kokybė daugiau priklauso nuo studentų nei nuo profesorių. Prastiems studentams ir iš didžiausio žinovo menka nauda. Ir atvirkščiai, geri studentai priverčia profesorius pasitempti.

Pirmas naujo universiteto statinys būtų biblioteka, atvira lankytojams. Gerame universitete studentai ne vien ruošų pamokas, bet ir klajotų tarp knygų lentynų, kartais prisėdami pavartyti akį patraukusį leidinį. Gerame universitete atsirastų laiko atsitiktinumams, būtų laiko ne vien klausytis paskaitų, bet ir progų patiems studentams kuo nors atsitiktinai susidomėti, tyrinėti. Lietuvos universitetuose gerokai per daug rengiama programų. Kai 1990 metais dėščiau Kaune, studentams trukdė varginantis privalomų užsiėmimų krūvis.

Kodėl rašau apie bendravimą, kartais rimtą, kartais ne? Nes universitetas yra bendruomenė, būtent vieta, gal tiksliau – aplinka, kur bendrauja studentai ir profesoriai, per paskaitas, raštinėse, koridoriuose, kavinėse, bibliotekose. Universitetas nėra pramoninė įstaiga, specialistų kalvė, bet studentų ir profesorių bendruomenė, bendruomenė žmonių, kurie vienas su kitu bendraudami save kuria, ugdo. Dekanai ir prodekanai tėra pagalbiniis personalas. Ne administratoriai, bet studentai ir profesoriai turėtų kurti programas ir, svarbiausia, universiteto dvasią.

Šiais laikais ne vienam kalbėjimas apie savęs kūrimą skambės keistokai. Mūsų laikų populiariojoje kultūroje kalbama kitaip. Mes labiau linkę ne save sukurti, bet savęs ieškoti, tarytum jau gimėme užbaigti, nepakeičiami. „Būk, kas esi“ keičia imperatyvą „sukurki save“. Dažnai senų laikų filosofijoje randama mintis, kad kiekvieno didžioji pareiga yra save sukurti, tapti asmenybe, savinantis tai, kas geriausia, vertingiausia. Lietuvių filosofijoje tai ryšku: sunku įsivaizduoti Stasį Šalkauskį, Antaną Maceiną, Juožą Girnių raginant jaunimą savęs ieškoti. Priešingai, jie tvirtina, kad jaunimas privalo pažinti, kas geriausia, gražiausia, ir idealų šviesoje save ugdyti. Ir verta prisiminti, kad anais laikais kurdavome ne vien individus, bet ir tautas. Lietuvių tauta yra neužbaigtas ir neužbaigiamas kūrinys. Šalkauskis skaitė paskaitas užsienyje studijuoti išvykstančiam jaunimui, kad jie pasisavintų, kas tenai vertingiausia, ir grįžę praturtintų lietuvių kultūrą.

Universitetams kenkia ir tai, kad įvairūs psichologai, sociologai, sveikatos patarėjai, nekalbant apie reklamų kūrėjus, perša mintį, kad žmogus tėra tarytum teatras, kuriame pasireiškia jo paties nevaldomos jėgos – devyniolikto amžiaus materializmas plačiai pasklidęs populiariojoje kultūroje. Dažnai reklamose vaizduojami žmonės yra bejėgiai. Savo jėgomis jie nieko negali pasiekti. Jų vienintelis išsigelbėjimas yra nusipirkti reklamuojamą prekę. Bent Amerikoje iš televizorių tūkstančius kartų kartojama, pavyzdžiui, kad niekas negali savo valia ar savo jėgomis mesti

rūkyti: jeigu kartą įpratai, esi pasmerktas iki mirties, nebent nusipirksi reklamuojamą piliulę. Amerikos dantistai taiso ne dantis, bet šypsenas. Ir jeigu nenusipirksi lygių baltų dantų, visi nuo tavęs šalinsis, visą gyvenimą liksi nemėgstamas, nelaimingas. Savaimė suprantama, kad bejėgiai tegali priimti tai, kas yra. O savęs ar tautos kūryba reikalauja jėgų.

Ir jeigu iš tiesų savęs tegalime ieškoti, humanitarinėms disciplinoms vietos lieka mažai. Tegul filosofija, teologija, istorija, literatūra, filologija tūno kokiam nors užkampyje, jų iš programų visai išbraukti nereikia, juk visada atsiras vienas kitas keistuolis. Tačiau visi blaiviai mąstantys supranta, kad uždirbs daugiau, jeigu taps, tarkim, programuotojais, terapeutais, verslininkais. O valstybė gi turi žiūrėti, kur pelningiau investuoti pinigų. Skaičiuojant vidaus produktą, filosofijos profesoriai tėra nuostolis: jie ima algą, o jų studentai sunkiai įsidarbina, uždirba mažai, jų algoms išmokėti pinigai valstybei negrįžta. Apibendrinamas tvirtinčiau, kad humanitarams kenkia ir populiariojoje kultūroje plačiai paplitusios prielaidos apie patį žmogų ir išdininkų biudžetiniai apskaičiavimai. Pamirštame, kad žmonės ne vien amatininkai, bet ir kultūros kūrėjai bei vartotojai, o demokratinėse visuomenėse tai svarbiausia – piliečiai, nustatantys bendrąsias valstybės gaires. Krašto gerovė priklauso ne vien nuo vidaus produkto, bet ir nuo gyvenimo kokybės.

Nėra reikalo, iš tiesų, kraštui būtų žala, jeigu kiekvienas filosofijos studentas taptų filosofijos profesoriumi. Žalinga, jeigu kiekvienas istorijos, literatūros studentas taptų savos disciplinos dėstytoju. Bet būtų labai gerai, jeigu visi žurnalistai, politikai, mokslininkai, mokytojai, gydytojai, advokatai, kompiuterių programuotojai ir visi kiti įgytų gerą humanitarinį išsilavinimą. Taip pat primenu, kad net ir siauriausi specialistai yra piliečiai, balsuotojai.

Mūsų laikais nesuvaldomai plečiasi automatizacija: mažėja žmogaus darbo valandų pareikalavimas (nors daug kas dirba daugiau). Bent mūsų aplinkoje praėjo dienos, Biliūno žodžiais, kada „šeštų metų Joniukas – jau piemuo“. Ekonominė būtinybė uždariauti vos ne vos subrendus silpnėja. Karjerą galima pradėti sulaukus 25 metų, o gal ir vėliau. Turime laiko ir humanitariniam išsilavinimui, ir specialybei įgyti. Pakanka laiko ir filosofijos bakalaurui, ir teisės studijoms, rinktis vieną arba kitą ekonominės būtinybės nėra.

Filosofijos studentai, stipresni logikoje, taps geresniais programuotojais. Gindamas filosofiją primenu, kad be filosofijos neturėtume kompiuterių. Kompiuteriai atlieka tam tikras logines operacijas. Kompiuterių teorinius rėmus parengė filosofai devyniolikto amžiaus gale ir dvidešimtojo pradžioje, kai vietoj Aristotelio logikos sukūrė simbolinę. Ryšį tarp logikos ir kompiuterių vaizduoja Bostono vaikų muziejuje stovintis didelis aparatas, į kurį įmestas kamuoliukas iškrinta apačioje. Tačiau taką, kuriuo kamuoliukas ritasi, nustato varteliai, jie gali būti ir atidaryti, ir uždaryti. Tai primityvus kompiuteris, iliustruojantis logines operacijas, nes dedukcinėje

logikoje teiginys yra arba teisingas, arba neteisingas, o varteliai yra arba atidaryti, arba uždaryti.

Dar kitas pavyzdys. Džiaugiamės gerove: palyginti su mūsų seneliais, gyvename ilgiau, mažiau dirbame, kenčiame mažiau skausmo, turime daugiau laisvalaikio. Gerovė, paplitusi mūsų laikais, kilo demokratinėse valstybėse, o demokratiškas valstybių konstitucijas sukūrė filosofai. Be anglų filosofų, tokių kaip Thomas Hobbesas, Johnas Locke'as, nebūtų Amerikos demokratinės Konstitucijos, kuri daugeliui vėliau atsiradusių konstitucijų buvo pavyzdžiu, o be demokratiškas konstitucijų nebūtų demokratiškas valstybių, be kurių nebūtų ir gerovės, kuria galime džiaugtis.

Filosofai nėra paslaptinguose mūruose užsidarę adeptai, nesuprantamo žodyno kūrėjai. Noromis nenormis jie dalyvauja formuojant gyvenamąją aplinką. Tiesa, ne visada į gerą pusę. Marksistinį komunizmą skaitau filosofijos pavainikiu. (Nacionalsocializmas yra gamtos mokslų, būtent darvinizmo, bastardas.) Tačiau marksistinio komunizmo atveju filosofijos ne per daug, bet per mažai. Keldami Lenino autoritetą sovietai skelbė jį esant didžiausiu žmonijos istorijoje filosofu. Teiginys juokingas. Tai būtų pastebėjęs kiekvienas turintis gilesnį filosofinį išsilavinimą. Juoktųsi ir filosofuojantys istorijos žinovai: kada yra atsitikę, kad išnaikinus visus „blogus žmones“ – buržujus, kapitalistus, buožes, kunigus – visi per amžių amžius laimingai gyventų? Beje, naciai panašiai pranašavo nuostabią ateitį, kai išnaikins visus nevykėlius.

Gilesni mūsų laikų nesutarimai yra filosofinio pobūdžio. Jiems suprasti ir išspręsti reikia žinių bei disciplinuoto sąvokinio mąstymo, kaip tik tokį ir ugdo filosofinės studijos. Tarkim, daug kalbama apie lygybę. Sakome, vyrai ir moterys turi būti lygūs. Siūlomi įvairūs receptai kaip nelygybę, kiek jos yra, mažinti. Nors dauguma sutariame, kad lygybė geras daiktas – niekas nenorėtų grįžti prie senų laikų luominės santvarkos, neleisti moterims balsuoti ir panašiai – viešojoje erdvėje nesvarstome, kas lygybė yra, kaip jos buvimą ar nebuvimą nustatyti. Nesvarstome, kiek idealų įgyvendinimą riboja duotybės. Žmonės gimsta su vienokia nervų sistema, o ne kitokia. Nors tie skirtumai ne tokie ryškūs kaip kitose rūšyse, vidutiniškai vyrai už moteris stambesni, stipresni, vikresni. (Plėšriųjų paukščių atveju – atvirkščiai.) Žmonės nėra tyros dvasios. Jiems reikia valgyti, apsisaugoti nuo lietaus ir šalčio, apsiginti nuo priešų. Moterys gimdo. Vyrai ne. Skirtumas lemtingas. Duotybės, kurių nesusigalvojo savo privilegijas saugojantys barzdoti patriarchai.

Ameriką drasko abortų klausimas. Dvi stovyklos, viena kitą trafaretais plūstančios, viena – apie moters teisę su savo kūnu daryti, ką nori, kita – imperatyvą sergėti gyvybę. Ar nebūtų geriau, jeigu bendromis jėgomis aiškintumės kokia prasme, jeigu iš viso gemalas yra moters kūno dalis? Ausį rėžia piktnaudžiavimas teisės sąvoka, suplakant prigimtine teisę, jeigu tokia yra, su įstatymine. Ar skelbiama moters teisė į savo kūną yra įstatyminė, prigimtinė, o gal tik paprotinė? Ar nebūtų geriau,

jeigu aiškintumės, kada embrionas tampa žmogumi? Filosofijos istoriją studijavę katalikai žinotų, kad šį klausimą kėlė jau Tomas Akvinietis, aiškinęs, kad žmogus atsiranda ne apvaisinus, bet kažkada vėliau. Katalikams praverstų pasvarstyti, ar galima visus nusižengimus moralei kriminalizuoti. Patyrinėti, kas atsitinka abortus uždraudus.

Mintis čia ne ta, kad filosofai atras Tiesą, suras visoms pusėms priimtina, privalomą formulę. Filosofijos istorija yra klausimų be galutinio atsakymo istorija. Mintis ne ta, kad užtenka vien filosofijos. Tačiau šiuos klausimus disciplinuotai sprendami geriau vienas kitą suprastume, būtų aiškiau, kur ir kodėl nesutariame. Įsitikintume, kad ne visi nesutarimai kyla dėl piktos valios. Kruvinoji dvidešimto amžiaus istorija liudija, kiek žalos padaro kitų įsitikinimų negerbiantys fanatikai ir sau naudos siekiantys prisiplakėliai. Kiek milijonų nebūtų žuvę vergų stovyklose, jeigu 1917 metais Vladimiras Leninas būtų prisėdęs prie bendro stalo ir diskutuodamas su kitaminčiais kūręs demokratinės Rusijos ateitį? Fanatikas Leninas pasirinko ne diskusijų, bet teroro kelią. Demokratinė, visus sujungianti Rusija buvo pagrindinis revoliucijos variklis, vienijantis labai įvairių pažiūrų veikėjus. Demokratinės Rusijos federacijos idėja patraukė ne vieną lietuvi. Šia prasme Leninas buvo kontrrevoliucionierius, demokratiją atidėjęs tolimai ateičiai, tuo metu ne vien valstybės tvarkymą, bet ir visą viešąjį gyvenimą patikėjęs menkam Tiesą pasigavusiam elitui. Marksizmą pritaikyti politikai galima įvairiai. Sukurti marksistinį komunizmą reikėjo fanatikų. O fanatizmas nesvarbu koks – politinis ar religinis – argi nėra lėkšto išsilavinimo ženklas?

Ir pas mus kyla homoseksualų jungtusių įteisinimo klausimas. Svarbus faktinis momentas. Kodėl yra homoseksualų? Ar homoseksualai už kitus labiau ištvirkę? Pažįstu kelias pavyzdines visais kitais aspektais homoseksualų šeimas. Bet kyla sąvokinis, labiau filosofijos momentas, verčiantis gilintis į santuokos esmę. Turėtume svartyti, ar vyrai ir moterys lytiškai santykingai vien dėl prieauglio. O gal yra ir gilesnis, moralinis, ugdantis aspektas? Mūsų požiūrį į lytinį gyvenimą dažnai valdo pornografija ir nieko daugiau nepastebime. Vienas mūsų laikų katalikas kunigas, akademinis sociologas, skelbė, kad vyrui moters kūnas yra Dievo malonės šaltinis. Senų laikų filosofai mokė, kad santuokoje moterys vyrus kreipia doros linkme. Kodėl drausti homoseksualams panašiu malonės šaltiniu pasinaudoti? Kodėl homoseksualų jungtusių, kurių netrūko ir praityje, teisiškai neapsaugoti ir nepalaiminti?

Dar vienas pavyzdys. Psichologai sako, kad kiekvienas siekiame sau naudos. Filosofinį išsilavinimą turintieji mintį pratęstų. Vieni naudą suvoks siaurai. Kas man patinka, ko aš noriu čia ir dabar, tą ir darau. Kiti žiūrės plačiau, supratę, kad jų gerovė iš laiko perspektyvos glaudžiai siejasi su visos žmonijos gerove ir, iš tiesų, visa gamta. Ir vieni, ir kiti savanaudžiai, bet savanaudžiai savanaudžiams nelygu.

Lengva ir patogiu, tarkim, į vandenyną išmesti kokį plastikinį gaminį. Bangos jį nuneš ir baigta. Reikia platesnio akiračio prisiminti, kad šiukšlę praris koks nors jūros gyvūnas, jis susirgs ar mirs. Prisiminti, kad gamtoje organizmai vienas nuo kito priklauso, vienai rūšiai išnykus nukenčia kitos. Joks žmogus, net atsiskyrėlis, nesudaro atskiros, nepriklausomos salos. Nežinau, kodėl nyksta bitės. Negaliu net pradėti įsivaizduoti, kas būtų, jeigu jos dingtų.

Plinta nusiteikimas, kad su gyvūnais privalome elgtis kaip su žmonėmis. Yra šių tezę ginančių ir plėtojančių akademinų filosofų. Ką tai reiškia, nežinau. Dar reikia daug svarstymų, diskusijų. Bet gali ateiti diena, pavyzdžiui, kada seime svarstysime, ar iš paukščio lizdo išėmęs kiaušinius yra įstatymais baustinas vaikų grobikas? Kiek mėnesių, metų kalėjimo? Ar už kiaušinių atskirai, ar už visus kartu? Net sukurti gamtos apsaugos įstatymai siekiant išsaugoti nykstančias rūšis. O šis nebūtinai tolimos ateities įstatymas apsaugotų ne vien retus erelius, bet ir naminius žvirblius. Ir ką daryti, jeigu kanadinių berniklių per daug? Jos teršia ir naikina miestų parkus. Esant per daug žmonių nenaikiname. Asmenis, nusizengusius viešajai tvarkai, uždarome į kalėjimus, baudžiame baudomis. Ar baustinos žąsys?

Demokratinėse santvarkose, ieškant geriausio sprendimo, dalyvauja tiesiogiai ar netiesiogiai visi piliečiai. Iš tiesų, dalyvauti yra kiekvieno piliečio pareiga. Platonas padarė stambią klaidą išaukštindamas filosofą-karalių. Netiesa, kad žmonija klestės, kada filosofai taps karaliais. Pakanka vien prisiminti, kad Leninas prisiėmė filosofo-karaliaus vaidmenį ir tuo teisino nuo caro nesiskiriančią patvaldystę. Šiaip ar taip, demokratinėse santvarkose karaliai politinio vaidmens nevaidina. Tačiau piliečiai filosofai būtini. Ateityje, tikriausiai, jie bus dar reikalingesni.

Mūsų laikais bendrasis išsilavinimas turėtų apimti ne vien humanitarines disciplinas, bet ir mokslo istoriją, mokslo žinias, statistinius metodus, dedukcinę ir indukcinę logiką. Statistiniai faktai mus bombarduoja iš visų pusių, vieni vertingi, kiti klaidinantys. Esu viešojoje erdvėje pastebėjęs ir tokių logikos klaidų, kurios suponuoja, kad kiekvienas A grupės narys uždirba daugiau už kiekvieną B grupės narį, jeigu A grupės uždarbio vidurkis yra didesnis negu B grupės.

Mūsų laikais, kaip jau sakyta, ekonominės sąlygos leidžia žmonėms, pirma, išsilavinti ir po to įsigyti specialybę. Yra pagrindo manyti, kad platų bendrąjį išsilavinimą turintys specialistai geriau derinasi prie dabartinių ekonominių sąlygų negu siauros specializacijos. Sovietų Sąjungos žlugimo priežasčių buvo daug. Naivu, kaip Amerikoje dažnai daroma, didžiulis laimėjus Šaltąjį karą ir tuo užbaigti. Bet Lietuvoje esu girdėjęs balsų, kad prasidėjo per didelė specializacija. Specialistai labiau linkę mechaniškai kartoti, sunkiau prisiderina prie besikeičiančių sąlygų, mažiau kūrybingi. Devyniolikto amžiaus pramonė rėmėsi pigiu juodu darbu. Kelis dešimtmečius sovietai vertėsi panašiai – vergais prikimšti gulagai atsirado nė vien dėl

ideologinių, bet ir ekonominių priežasčių. Bet modernios ekonomikos reikalauja kūrybingų asmenybių, o tokių sovietai nevertino ir neugdė.

Viename Kazio Almeno romane, vaizduojančiame vėlyvąjį sovietmetį Lietuvoje, detektyvas su žmona aiškinasi, kodėl delsta paskelbti apie Leonido Brežnevo mirtį. Praktiškai moteriškai viskas aišku: reikėjo laiko į parduotuves atvežti tualetinio popieriaus. Patyrusieji sovietmetį supras, o kitiems pridėsiu, kad turistai vengdami „Pravdos“ gabaliukų nešiodavosi tualetinio popieriaus. Šis literatūrinis vaizdelis verčia galvoti apie plano ekonomikos silpnąsias puses – neišvengiamai planus kuria politinis elitas – ir apie Sovietų Sąjungoje įsigalinčią luominę struktūrą. Ir be tokių vaizdelių, sakyčiau, atsitiktinumų, neparašysime gerų ekonominių istorijų.

Baigiau skaityti vieno Afrikos rašytojo romaną. Atmintin įstrigo juodaodžių genties šventiko pokalbis su misionieriumi. Pasirodo, tai, ką mes vadiname šventaisiais, jie vadina dievais, suprasdami, kad šie dievai yra žmonės, gyvi ir mirę, mūsų dėmesį atkreipiantys į didesnę paslaptį. Pasirodo, jie nėra stabmeldžiai, stabų negarbina. Ir tada kyla klausimas, apie ką kalbėjosi mūsų krivių krivaitis su katalikų kunigu? Nei archyvuose paslėptuose dokumentuose, nei istorinėse studijose atsakymo nerasime. Bet ar nebūtų gerai, jeigu kas sukurtų istorinį romaną, po ilgų istorinių tyrinėjimų, tiksliai vaizduojantį pasirinktą laikotarpį, kuriame skaitytume atkurtus krivių pokalbius su krikščioniais misionieriais? Ir ne vien apie religiją, bet ir apie tautas, valstybes, ir ar gali svetimi žmonės gerai tvarkyti svetimą kraštą? Panašių pokalbių turėjo vykti. Minimas romanas įdomus, nes jame nėra įprastinių kontrastų, randamų ir mūsų historiografijoje. Viena pusė nekaltina – baltaodžiai sugriovė mūsų kultūrą. Antra pusė neatsikerta – mes jums padovanojome civilizaciją. Viskas subtiliau, sakyčiau, gyvenimiškiau. Genties kultūroje radosi ir baisių dalykų. Jeigu gimdavo dvynukai, kūdikius išmesdavo miške. Esu girdėjęs, kad dvynukų baimė plačiai buvo paplitusi.

Dažnai prisimenu vėlyvojo sovietmečio posakį: esant kapitalizmui, žmogus išnaudoja žmogų, sukūrus socializmą bus atvirkščiai. Ir juokas, ir įžvalga. Primenu humorą ir literatūrinius vaizdelius su tikslu: ir humanitarinės disciplinos gali virsti specialybėmis – prieš kelis dešimtmečius Amerikos filosofijoje tai buvo labai ryšku. Mintis paprasta. Prie bendro stalo susėdę įvairių disciplinų atstovai vienas kitą skatintų, vienas su kitu keistūsi žiniomis, vienas kitam darytų įtaką į savo darbą pasižiūrėti truputį kitaip, šviežiai, naujai. Mano akademiniam darbui daug reikšmės turėjo faktas, kad anglų kalbos ir filosofijos profesoriai naudojosi tais pačiais liftais. Pasisveikinai, pajukavai ir atsirado nauji ryšiai, atsivėrė naujos galimybės.

Politikai kalba, tariamai reformuodami universitetus ir mokyklų programas, kad žmogui tereikia išmokti amato, kad patogiai pragyventų, kad valstybė turtėtų. Manau, specializacijos kryptimi eidami silpniname ir tautą, ir valstybę. Humanitariniai mokslai, praplėsti mokslo istorija bei mokslo žiniomis, kviečiantys kartu

aiškintis, džiaugtis, juokauti, ugdo bendruomenes, o be jų nei tautos, nei valstybės klestėti negali. Apie kompiuterius kalbėtis gera ir svarbu. Bet tai jungia tik nedidelę specialistų grupelę. Humanitarinės disciplinos sujungia įvairių sričių žinovus bei mėgėjus ir suburia kur kas didesnes kūrybingesnes bendruomenes.

Kęstutis Skrupskelis

CAN ONE LIVE WELL WITHOUT CITIZEN PHILOSOPHERS?

SUMMARY. In democratic systems the fundamental guidelines are set not by the elite but by ordinary citizens. Many of the issues dividing society are philosophical in nature; they can be solved only by citizens with some philosophical learning. Specialized training in one field is not enough: the broader the education that citizens have received, the better it is for them.

KEYWORDS: philosophy, the humanities, specialization, university, education, democracy, the Lithuanian nation.